

Zeitschrift: Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum
Herausgeber: Litteris Conradi Orellii et Soc.
Band: - (1746)
Heft: 1

Artikel: Fasciculus epistolarum [...] Gisberti Cuperi, ad [...] Marquardum Wildium, [...] : quibus variis antiquis marmoribus in Helvetia erutis, lux assunditur
Autor: Cupert, Gisbert / Wild, Marquard
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-394571>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 27.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

FASCICULUS
EPISTOLARUM

Viri Celeberrimi et Amplissimi

GISBERTI CUPERI,

AD

Virum Spectatissimum & Clarissimum

MARQUARDUM WILDIIUM,

Reipublicæ Bernensis Ducentum Virum:

Quibus variis antiquis Marmoribus in Helvetia
erutis, lux affunditur.

Nunc primum ex Mscto. eduntur.

EPISTOLARUM ARGUMENTA.

Argumentum Epistolæ I.

Inscriptio Aventicensis explicatur, quæ agit de Julia Alpimula, quam Cuperus esse putat filiam Julii Alpini, quem sustulit Cæcinna. Quid milites Niliaci. Alia Inscriptio Aventicensis explicatur, in qua Aventicum Helvetiorum fœderata vocatur Romanis. Communis sæpius est nomen proprium, quod exemplis probatur.

Argum. Epist. II.

De arte Profaria veterum prolixius disputatur. Mercator profarius idem, qui togas plexas nulla futura constantes vendebat. De Utriclariis differitur. Qui apud Romanos honorati fuerint vocati, exponitur. Quid sibi voluerit, formula Ominis causa, docetur.

Argum. Epist. III.

De Avantibus, Gallix Narbonensis incolis differitur atque probatur, eos non confundendos esse cum Helvetiis Aventicensibus.

Argum. Epist. IV.

Argumenta pro asserenda antiquitate & genuinitate Aventici Helvet. adducuntur, & argumenta contraria diluuntur.

Argum. Epist. V.

De Metello Macedonico differitur. Amplius de militibus Niliacis agitur; antiquus lapis de Numinib. Aug. agens illustratur. Quæ hæc Numina fuerint declaratur. Conjectura de Tomona affertur. Quid sit Clausura ferrei Ostii, docetur. De Colonia Pia Flavia brevibus agitur.

* EPISTOLA I.

Doctissimo Clarissimoque Viro

MARQUARDO WILDIO

S. D.

GISBERTUS CUPERUS.

JO. JACOBUS SCHEUCHZERUS, Vir Celeberrimus, & Musarum castus doctusque Sacerdos, ad me misit donum tuum vir eximie vel Apologiam, quâ Aventicum vindicas Helvetiis tuis, singularem cepi ex illius lectione fructum et voluptatem, et si quid in me iudicii est, affirmare

* Quod de Philosophis quondam Cicero dixit: Nulam tam ineptam esse sententiam, quæ non aliquem defensorem invenerit; illud etiam sapissime de Historicis affirmari posse, nemo dubitabit, qui vel parum attendit, gesta veterum talia in dubium vocari, quæ certissimis monumentis centies fuere comprobata: Atque hunc incensum vocandus est Monachus quidam, nomine DONOD, quem alii DUNOD vocare maluerunt, Hic vir inepta nova producendi libidine ductus libro satis prolixo & docto probare annis fuit Aventicum urbem, Helvetiorum quondam caput, ut testis est Tacitus, non in Helvetia esse sitam, licet Scriptores veteres & recentiores omnes, Inscriptiones bene multæ, urbs hujus nominis ad fines lacus Moratensis sita, &c. tam manifeste novum errorem hujus monachi confellerent, ut sapiens nemo dubitare potuerit, prisorum Aventicum in eo loco fuisse sitam, in quo hodiernum Urbs hujus nominis extat. Ut autem

mare non dubito , te diluiffe et confutaffe pulchre omnia argumenta , quibus Vir eruditus conatus fuit , urbem tam celebrem Burgundis fuis vindicare , et certe ego non video quid opponi poffit uni huic argumento , Inſcriptiones plures reperiri in agro vicino , et earum varias *Aventici* vel *Deæ Aventiæ* conſervare memoriam , uti quoad Deam patet ex illis , quas in Apologia tua p. 226. et 233. nobis exhibes , nam nescio quid ſubdoli mihi oriatur de alia , quæ legitur p. 222. quæ hæc eſt ,

JULIA ALPINULA HIC JACEO
 INFELICIS PATRIS INFELIX PROLES
 DEÆ AVENT. SACERD.
 EXORARE PATRIS NECEM NON POTUI
 MALE MORI IPSI IN FATIS ERAT.

Quæ

inconditum hoc paradoxum probaret , ſcripfit libellum cui nomen præpoſuit : la Decouverte de la Ville d'Antre en Franche-Comté , Anno 1709. Licet vero aſſertum Viri docti , quo Helvetiis gloriam præſci Aventici eripere ſtudebat , tale fuerit ut doctis riſum ubique moverit , noluit tamen Vir Spectatiſſ. MARQUARDUS WILDIUS , Bibliothecæ Bernenſis tunc temporis Præfectus , errorem in vulgus nemine contradicente ſparſum latius ſerpere , hincque novum inventum erudito libro confutavit , cui nomen dedit : Apologie pour la Ville d'Avenche &c. quæ prodiit Bernæ 1710. atque hac occaſione conſcriptæ fue-
 re epiſtolæ Viri in orbe literato Celeberrimi GISBERTI CUPERI , quas Vir Ampliſſimus benigne nobiſcum communicavit , & quæ egregiam lucem plurimis antiquis lapidibus afferunt , quasque ideo publici juris in hac collectione faciendas eſſe exiſtimavimus , cum ubique conſtet , quantum fuerit apud literatos Cuperi nominis pondus et exiſtimatio. J. G. A.

Quæ si genuina ἀναμφιλόγως foret, certe illustrare foret documentum, nec improbabile JULIAM ALPINULAM esse filiam Julii Alpini, quem sustulit Cæcinna. Quin et illud recte observas, nullas vel paucissimas Inscriptiones reperiri, in loco, ubi adversarius tuus contendit Aventicum positam fuisse, id quod certe ab ita plane a Romanorum moribus, qui in erigendis et consecrandis ejusmodi monumentis erant prodigi, conabanturque ita memoriam rerum gestarum & mortuorum conservare, atque æternitati vindicare. Tibi quapropter, Vir Celeberrime, de erudito munere non modo gratias ago, verum etiam, quod mei tam honorificam visum tibi fuerit facere mentionem, p. 242. atque utroque nomine me plurimum tibi debere fateor. Socrates cum carperetur, quod angustam sibi domum poneret, respondet apud disertis oris Phædrum, utinam veris hanc amicis impleam. Atque ita et ego dico, utinam laudes illas vere implere possem! neque in me agnosco tam singularem, & tam profundam antiquitatis cognitionem, licet illi illustrandæ vacuas horas meas, quæ non multæ sunt, impendam.

Patere autem ut breviter agam de locis nonnullis, quæ me morantur, eruditæ & dedolatae lucubrationis tuæ: Pag. 22. in qua lapidem exhibes *Militum Niliacorum* mentionem facientem, & quam recte explicas; sed *milites Niliaci* mihi alibi lecti non sunt, & nescio an Scriptura recte se se habeat, neque memini me legisse milites à fluviis nomen accepisse: quam in rem, si id fieri potest, te inquirere velle apud eum, qui marmor hoc possidet, etiam atque etiam rogo: nescio tamen

si vera Scriptura, an *Miles Niliacus* non explicari possit et debeat de *Classiariis*, qui in Nilo ante excubias egerant, & inde etiam erant arcessiti. Pag. 42. Apologiæ tuæ citas antiquam Inscriptionem Lugdunensem, quæ hæc est.

JOVI O. M.
ADGINNIUS MARTIUS SEQ. SACERDOS
ET AUG.
AD ARAM. AD CONFLUENTES ARARIS
ET RHODANI
II VIR IN CIVITATE SEQUANORUM.

Hæc vero Inscriptio correctior legitur apud *Gruter. XIII. 15.* & apud *Menetrierum p. 74.* Historiæ Consularis Lugdunensis, qui per *Civitatem Sequanorum* intelligit eam, quæ nunc vocatur *Besançon*, quomodo etiam *Dio Cassius Lib. 38.* Οὐεσοντίωνα scribit esse των Σηκουανων πολιν, & vix dubito, quin de eadem interpretari debeat *Civitas Sequanorum*, quia nusquam Lugdunum ita appellatur, & quia Duumvir Vesuntionis potuit votum facere Lugduni, maxime cum esset Sacerdos Romæ & Augusti. Pag. 73. citas Inscriptionem celebrem, cujus ultima verba hæc sunt. COLONIA, PIA, FLAVIA, CONSTANS, EMERITA, AVENTICUM HELVETIORUM FOEDERATA PATRONO. Hæc certe Inscriptio sola conficit Adversarium tuum, isque male sibi fingit *Aventicum foederatam Helvetiorum*, cum nihil aliud significetur, quam *Aventicum Helvetiorum* urbem esse et foederatam Romanorum, & omnia quæ disputantur in contrarium frivola sunt. Neque tamen in ea invenio *une Ambassade, mais un Officier, un Magistrat, qui gouvernoit premiere-ment la Gaule Lionnoise, & qui apres étoit commis & en-voyé*

voyé par Trajan ad census accipiendos , à lever le tribut sur les Suisses , qui avoit été à Rome Préteur , & après Consul , mais non pas Consul de la Province Lionnoise , lequel titre étoit entierement inconnu au tems de Trajan.

In illa Inscriptione , quam adfers p. 229. & quæ hæc est :

DONATO CÆS. AU
SALVIANO EXACTOR
TRIBUTORUM IN HEL.
COMUNIS VICARIUS.

Vide an non *Communis* sit nomen proprium , et an non is hoc monumentum posuerit Donato , exactori tributorum , cujus erat vicarius. Certe Inscript. 10. p. XII. apud *Gruterum* occurrit *Communis Giarni filius* , nec quidquam obstare debet simplex M. nam ita scribebant *Cominius* & *Communius* , *Comodus* & *Commodus* , atque apud eundem *Gruterum* nomen idem proprium *Communis* occurrit DXCVII. 8. nec non in alia secundum indicem , quam tamen invenire non potui. Hæc sunt , Vir doctissime , de quibus animum induxi tecum agere , & spero te esse accepturum in bonam partem meam hanc libertatem , quam profecto non sumsissem , nisi persuasus essem , illam tibi non plane ingratam fore , quia aliqua ansa tibi præbetur penitus inquirendi in sensum Inscriptio- num de quibus ago. Vale quapropter plurimum. Daventr. XII. Julii 1710.

EPISTOLA II.

Celeberrimo, Doctissimoque Viro

MARQUARDO WILDIO

S. D.

GISBERTUS CUPERUS.

Literæ, quas ad me dedisti secunda Augusti proximi die, perfuderunt singulari animum meum voluptate, & lætatus fui summopere, te probare conjecturas meas, & quæ ad illustrandas veteris ævi reliquias nonnullas tecum communicavi.

Misi ad JOANNEM CLERICUM amicum meum, cujus *Bibliotheca Gallica selecta* eruditus valde placet, alterum Apologiæ tuæ exemplar, nec dubito quin nobiscum facturus, et attributurus sit Aventicum Helvetiis tuis, quibus eam urbem vindicant etiam binæ Inscriptiones in eo loco vel vicinia inventæ, quas ad me misit SCHEUCHZERUS, vir juvandis studiis natus, et ipse eruditus, imo Philosophus & Physicus insignis. Visum autem tibi fuit inquirere apud me in *artem proffariam*, quamquam eam nequaquam ignores, et ego te etiam atque etiam propterea rogo, ut errantem corrigere velis. Ejus igitur mentio occurrit in Inscript. 7. p. DCXCIX. apud Gruter. & apud Sponium p. 102. in libro quem inscripsit, *Recherches des antiquités & curiosités de la Ville de Lyon*, & apud Claud. Francis. Menetrierum p. 34. de *Phistoire civile & consulaire de Lyon*, aliosque, qui ante eos de eadem urbe

com-

commentati sunt. Sed apud hunc legitur, NEGOTIATORI ARTIS PROSSARIÆ ADPERTINENS HONORATO COPPOR. . UTRICLARIOR. . . Apud illum vero ADPERTINTIS ET HONOR. . . & apud *Paradinum* ADPERTINENS ET HONORATO. . . Si *Gruterum* sequimur dices jungi τὸ ADPERTINENTIS debere cum *arte Prossaria*. Si *Menetrierium* & *Sponium* ex ADPERTINENS faciendum esse nomen proprium, id quod tamen vix admitti posse videtur, quia sequitur HONORATO, qui titulus omnino pertinet ad Popilium, nam cæteroquin legeretur HONORATUS si ADPERTINENS esset nomen proprium. Omissa igitur hac difficultate veniendum est ad Negotiatorem *artis Prossariæ*. Doctissimus *Menetrierus* intelligit un *Marchand d'etoffes*, parceque, comme nous donnons le nom de prose aux Discours etendus & longs, on donnoit le meme nom aux etoffes: & per *Utriclarios*, le corps de ceux, qui trafiquoient des liqueurs, qui se portoient dans des outres, id quod postea examinabo.

Nec certe abis ab illa *Jesuitæ* eruditi expositione, cum statuis artem *prossariam* eandem esse cum *linteraria*, hominem hunc fuisse negotiatorem industriorum, vel stolarum; nam *tunica prosa*, vel *prorsa* veteribus erat eadem quæ *recta*, & de hac *Claud. Salmasius* ita loquitur *Exercitat. Plin. p. 391.* & veteres *Glossæ*, *prosa pexa tunica*, πέζον ἰματίον *prosa id est recta*, ut *prosa oratio*, ἢ εὐθετα, opponitur *versæ* vel *versificatæ*; sic *prosa tunica inversæ*, et hodie quoque in pannis dicitur *recta* & *versa*, veteres *prorsum* dicebant pro *recto*, ut *prorsi limites* & *prorsum ire*: & mox, qua parte *prosa tunica* est, eadem et *pexa*, politis nempe floccis. Non so-

lum pectuntur hodie panni, sed etiam tondentur, quod an etiam apud veteres factum sit, nescio.

Ex hac illustris Salmasii nota sequitur eum existimasse, tunicam dici *profsam*, cujus latus exterius politum et concinnatum est, et fullonis arte pexum, ita ut flocci sint uniti & descendant omnes. *Reinesius* grande illud Germaniæ decus in Epist. L. ad Rupertum explicat *negotiationem profsarum*, tunicarum pexarum novarum & candidatarum, & *Profarium* comparat cum mercatore sagario, linteario & sericario. Sed notandum imprimis Salmasium *profsam tunicam rectam* appellari annotare, id quod et tradunt in Lexicis suis Martinus et Vossius, qui ultimus observat, etiam *profsæ tunicæ* opponi *inversam*, adeo ut putem eum cum Salmasio existimare, si modo bene eorum mentem capio, tunicam *rectam* vel *profsam* dici, quia villi vel flocci recte descendebant, ope pexitatis, qua exterior illarum area ut sic loquar erat unita et polita, non autem respectu interioris in qua flocci relinquebantur, & propterea *recta* & unita non erat, quomodo et hodie lanarum illa pars horridior est, nec ullo modo pectine lævigata. Necessarium omnino est, antequam pergam agere paucis de *tunicis rectis*. Græcis ὀρθοστάδιος χιτων explicatur ὁ συννύμενος, tunica non cincta, teste *Polluce*, qualem Neroni Citharædo tribuit Dio Cassius Lib. 63. qualique profecto Nero induitur in nummis ab eruditis antiquariis vulgatis, adeo ut nonnulli non satis diligentes videantur fuisse in exscribendis nummis, in quibus ille Imperator tunicam cinctus est, nisi illud perpetuum non fuerit, et nisi quis velit, quia Apulejus Citharædo tribuit *Græcanicum cingulum*,
rem

rem aliter subinde se habuisse, sed tamen mihi major est Dionis auctoritas, nec non nummorum qui recte picti sunt. Hic igitur nobis describitur *recta tunica*, ita dicta, quia tota descendebat, nec cingulo impediabatur circa medium corpus, vel quia non habebat locum præcincturæ, id est arctior et intercisa, uti ad Pollucem notant eruditi, erat; Aliam *rectæ tunicæ* rationem reddit *Festus*, nimirum eam à stantibus & in altitudinem textam fuisse: de hoc texendi modo loquitur etiam idem in verbo *Regillis tunicis*, quas scribit *rectas textas sursum versum fuisse a stantibus, idque Ominis causa, ut etiam in togis verilibus dandis observari solet*, & quam artem Romæ invenisse Cajam Cæciliam vel Tanaguillam testatur *Plinius* Lib. VIII. 48. ubi ita loquitur. *Ea prima texuit RECTAM TUNICAM, quales cum toga pura tyroni induuntur, novæque nuptæ.* Plura de his etiam habent *Scaliger* in notis ad *Festum*; *Salmasius* ad *Histor. Aug.* p. 401. &c. et *Ferrarius* aliique notant, *rectam tunicam* esse ὀρθοστάδιον, & textam esse à stantibus, sursum versum, vel in altitudinem, de quo more multis agit *Salmasius*. Sed omnium clarissime *Job. Braunius* S. Theologiæ dum viveret apud Groningenses Professor, in erudito opere de *Vestitu Sacerdotum*. †

Hæc

† Licet non admodum frequens mentio fiat Artis PROSARIÆ apud priscos auctores, ejus tamen frequentiore faciunt allegationem antiqui Lapidés, ex quibus Illustris Cuperus quosdam citavit et illustravit in hac Epistola. Nostrum jam non est, post tanti Viri de hac re messem plura addere, vel nova suppeditare. Veniam autem dabit æquus lector, si data hac occasione dicemus, explican-

Hæc mihi omnia expendenti , anceps cura nata est, quomodo *ars proffaria* explicari debeat , quia *prosa* , vel *prorsa* exponitur *recta* , & primo quidem mihi mirum videbatur aliquem dici negotia-

dum esse ex Arte profaria locum Evangelistæ Johannis Cap. XIX. 23. De tunica Christi infutili, quæ tota contexta sive potius plexa erat à summitate deorsum, quæ loquendi ratio plurimis interpretibus crucem figere visa fuit, quam autem tollere allaboravit JOH. BRAUNIUS in erudito opere de Vestitu Sacerdotum Lib. I. §. 239. p. m. 267. Quid autem sit *prosa* tunica facile videmus, tum ex testimoniis quibusdam auctorum, tum etiam ex vocis PROSUS significatione. PRORSUM priscis idem est plane quod rectum, hinc *prosa* Oratio versibus opponitur, quia in *prosa* sive soluta oratione omnia recto & naturali ordine fluunt, Versus vero dicuntur, quia voces continent conversas et transpositas, hinc nota Romanis Dea *Prosa*, sive *Prorsa*, quæ existimabatur illis esse propitia mulieribus, quæ rectum & legitimum partum ederent, ut Postverta illis adjungebatur, quæ præpostere partum edebant, ut hæc proluxius exponit Gellius Lib. 16:16. Per *profariam* vestem ideo talem intelligimus vestem, quæ non ex panno, in certas partes dissecto erat confarcinata, sed quæ ab artifice *Profario* talis, qualis gestari statim potuit, plexa erat: Aliter enim textores pannos contexere solent, qui transmissio per telam filo pannum parant, & longo pectine condensant; aliter artis *Profariæ* magistri, qui sola manu togas plectere solebant et Spatha condensabant. *Prorsa* ideo dicitur sive *recta*, quia omnia filamenta deorsum tendebant, cum e contra textores ordinarii transmissio per telam filo pannum facerent. Ex his jam quilibet facile concipiet, quid sit *Prosa* tunica, talis scil. in quo fila ita inter se erant contexta, ut omnia aut sursum aut deorsum abirent, in hac vero re, licet ars esset eadem, mos tamen diversus erat, apud quasdam gentes sursum plectebant, quod

tiatorem *Artis proffariæ*, cum ars illa exerceri potuerit absque negotiatione, cum nempe pro aliis texerent, ut hodie fieri amat. Sed cum similiter occurrant negotiatores artis retiaræ, macellariæ, purpurariæ, illique procul dubio res illas parabant, vel emebant et vendebant, facile admitto Popilium vendidisse res, quæ comprehendebantur arte proffaria, quam ut hoc addam, credo poni pro proffaria, ob Euphoniæ: cum autem videatur, designari ars singularis, & si hic homo vendidit vestes, potuisset appellari a genere vestimentorum, quæ venum exponebat, *Sagarius*,
 vel

vocabant *ἀνω ὑφαντεῖν*, sursum plectere: apud Ægyptios consuetudo diversa, quia deorsum plectebant, teste Herodoto Lib. II. qui hanc artis proffariæ Ægyptiorum modum describens dicit, quod soleant *κατω την κροκην ὑφαντεῖν*, telam pedes versus plectere. Nemo jam erit, quantum quidem confido, qui non ex his concipere possit, qua in re artis proffariæ magistri a textoribus differant; Facile etiam ex his notionem Mercatoris Proffarii elicimus, Negotiator ergo Proffarius erat, qui tunicas profas vendebat, hinc recte illi, qui mercatores sagarios et proffarios eosdem faciunt. Tunicam profam vel rectam, arte proffaria factam gestasse Servatorem nostrum, mihi dubium nullum, erat enim teste Johanne *χιτων ἀσφαρος*, hoc est plexa, non ex panno facta, sed filis ita inter se plexis contexta, ut nulla sartoris manus accesserit: impossibile autem foret togam ex panno parare, nisi plurimæ partes dissectæ ad unum vestimentum coadunandum conjungerentur. Addit etiam Evangelista, quod fuerit *ἐκ τῶν ἀνωθεν ὑφαντος δι ὄλε*, h. e. deorsum contexta, qui mos Magistris artis proffariæ familiarior magis erat, quam sursum plectere, ut modo diximus. *ὑφαντος δι ὄλε*, ergo indicat, quod integra hoc modo fuerit parata, nulla in tota toga futura apparente. J. G. A.

vel in genere *Vestiarius*, audeo tibi dare ad considerandum, an non Popilius noster potuerit texere *rectas tunicas*, easque vendere, neque enim modus ille texendi ad togas extendi potest, ut facit *Aldus Manutius* in Lib. de quæsitis per Epistolam p. 277. Tom. IV. *Lampadis Gruteri*, nec certe Plinius, quo se tuetur, illius facit ullam mentionem, uti vel patet ex ejus verbis paulo ante à me in medium productis.

Nunc *Utriclarii* restant. Videmus Jesuitam eruditum credere, eos esse, qui conditos liquores, quia illi utribus indebantur, vendebant. Sed profecto hoc mihi longe nimis petitum esse videtur. *Utriclarus* is dicebatur, qui inflat fistulam utri insitam, ἀσκαυλης, Germanis dicitur *Sackpfeiffer*, tales apud Romanos fuisse patet ex *Sueton. Nerone* cap. 54. de qua arte & ejus artificibus videri potest *Scaliger ad Ætnam & Copam*. Sed nec hos admittendos puto, licet Tibicines Romæ haberint Collegium. Sed non dubito, quin intelligendi sint Nautæ, cum doctissimo *Reinesio* ad *Inscript. 36. Classis XI*. In qua quidam *C. Victorinus* dicitur *incorporatus esse inter Utriclaros Lugduni consistentes*. Sunt enim, ait, *Utriclarii*, qui rem utriclariam exercent, & plerumque nautis juncti leguntur, & ita profecto legitur apud *Gabr. Simeonem* in *Epitaph. illustratis* p. 5. DECI-MAM. . . NAUT. ARARICO. HONORATO. UTRICLARIO. LUGDUNI CONSISTENTI. Unde autem hoc nomen datum sit hisce nautis, non constat satis. *Jacobus Sponius* p. 100. *Antiquit. Lugdun.* putat, quod uter & utriculus, ont été une sorte des petits bateaux à ventre large, qui pouvoit ressembler à une *Cornemuse*, in qua qui sedebat,
utri-

utriclarius vocabatur. Sed an non commodius statui posset, Utriclarios nautas usos esse ratibus factis ex utribus, quales in usu olim fuisse docet *Schefferus de re nautica p. 317.*

Restant jam examinandi *Honoratus Utriclariorum & Consul Lugdunensis.* De Honoratis multa annotarunt Viri docti, ut nosti, et inter eos *Jac. Gothofredus* ad Cod. Theodos. *Salmas.* ad Lampriid. breviter etiam de iis loquitur. HONORATI autem vocabantur proprie, qui dignitatibus erant præditi, & qua militaribus, qua etiam civilibus functi, hi distinguebantur a plebe, hinc in Notis *Val. Probi* habemus PLEBS URB. ET HON. U. id est *plebs urbana, & honoribus usi*, sunt honorati. Et credo Virum illustris & admirandæ doctrinæ nobis tradere Honoratos appellari tum eos, qui dignitates gerunt, quam qui iis jam functi sunt. In Inscript. 2. pag. CCCXXX. L. Acilius Cuticla dicitur *Honoratus Decurialis*, quia videtur titulum tantum Decurionis apud Bovillas habuisse. Sed te diu nimis detinerem, si materiam hanc totam exponere aggrederer. Honorati Corporum, quantum video illi sunt, qui honoris causa in hoc vel illud, licet artem non didicissent, nec negotia illa exercebant, erant recepti, vel qui illis erant præpositi, valebantque aliqua auctoritate, ita certe suadere videtur quo ad ultimam explicationem Inscript. 3. p. CCCCXI. MAG. QUINQ. COLL. FABRUM TIGNARIORUM LUSTRO XVII. HONORATI ET LUSTRO XIX. ET XX. Neque aliter nos docet Inscript. 13. Classis X. apud *Reinesium.* EPAGATHO TYRANNO HONORATO COLLEGII FABRUM TIGNARIORUM. Et varia Honoratorum nomina
Col.

Collegii Romæ Fabrum Tignariorum conspicienda sunt in Inscriptione mutila 1. p. CCLXVIII. apud Gruter. Nulla mihi prioris explanationis meæ occurrunt exempla, et uti eam non præfracte defendo, ita puto tamen eandem accuratius exponendam esse, id quod forte alio faciam tempore.

Non credo erratum esse in Inscriptione, quam exhibes pag. 73. politæ tuæ lucubrationis, sculptoremque *Consuli pro Prætori*, neque verisimile in monumento publice à Colonia posito tam insigne mendum admissum fuisse; & τὸ Consuli reliquis dignitatibus immiscetur, ut indicaretur eum fuisse Consulem Romæ, postquam Legatus fuisset Trajani Provinciæ Lugdunensis, & postea fuisse missum ab eodem Imperatore AD CENSUS ACCIPIENDOS. De qua re etiam disputari posset, sed nimis diu te detineo. Vale etiam atque etiam. Dabam Daventriæ IV. Octobr. 1710.

P. S. Oblitus fui verbulo monere, quid sibi velit phrasis, *Ominis causa* apud Plin. Ego hoc credo designare vigilantiam & alacritatem, uti filiæ erant, quando texebant tunicas pectas: cum non modo stare, sed etiam circumire machinam textoriam deberent. Ita vulgus nostrum omen Ciconiæ volantis & sedentis ad augurium trahit, illamque vigilantiam, hanc desidiæ omen esse sibi fere persuadet.

EPISTOLA III.

Præstantissimo Viro

MARQUARDO WILDIO

S. D.

GISBERTUS CUPERUS.

CUrata ad me recte est Epistola, quam ad me Die XII Octobr. anni elapsi scripsisti, tibi- que multum me debere fateor, quod tam prolixè significes, tibi ea probari maximam partem, quæ eadem fui complexus. Tarde fateor et negligenter respondeo, sed cave credas illam procrastinationem adscribendam esse tui oblivioni: occupationes meæ, eximie Wildi, accusandæ sunt, quæ cottidie majores fiunt, quibusque detineor, quamquam nunquam intermittam studia doctrinæ.

Placuit mihi valde Aventicum tuum. Vidi postea Anonymum edidisse *la Decouverte entiere de la Ville d'Antre en Franche-Comté* anno 1709, quam puto te nondum vidisse, cum lucubrationem tuam luce donares: quin et ipsius illius auctoris non videntur tua ista venisse in manus, cum refellat tantum Lotharingum quendam, cujus liber descriptus est typis Divionensibus, et Helvetium, quem vocat Danjelem Aubertum cujus non vidit nisi manu exaratum mense octobri anni 1700. Non dubito tamen, quin examinaturus sis viri

E

eru-

eruditi rationes, quia tua et Helvetiorum causa agitur, qui ægre ferrent procul dubio sibi eripi Aventicum, et urbem celeberrimæ famæ transportari in Burgundiam: neque dubito etiam, quin urbs magna fuerit eo loco ubi hodie est la Ville d'Antre, loquuntur illam cadaver et tam splendida rudera, quin et veteris ævi reliquiæ, quas ibi reperiri magno numero fidem facit auctor ille eruditus, qui si est Jesuita *Dunaud* antagonista tuus, fateri debeo, eum cum Musis rationem non admodum infeliciter deduxisse. Neque tamen omnia, quæ ab eo profecta sunt, probo, multo minus Aventicum illius amplector, quamquam pugnet telis haud mediocribus, imo pilis adinstar Triarii, si omnia ita se habent loca, quæ nobis annumerat auctorum tam veterum quam mediæ ævi. Possem, credas velim, examinare varias viri docti explicationes, et inquirere paulo diligentius in verba Taciti, Plinii, aliorumque, non secus ac in quasdam Inscriptiones, atque adeo in primis an non Inalpinæ gentes illæ dicantur solæ, quæ in mediis Alpibus habitabant, vel iis cinctæ et munitæ sunt, an vero quæ ad radices montium illorum sedes suas fixerunt.

Sed hæc omnia tibi relinquo, et religio mihi est in tuam splendidam et fertilem messem falcem meam immittere. Facere tamen non possum, quin moneam, uti examinare velis aliorum eruditorum sententias, qui statuunt Aventicum non esse hodiernum Avanche, nam Valesius ad Amm. Marcellinum XV: II. attribuit Aventicum Sequanis ex notitia provinciarum Galliæ, et non esse

esse in Alpibus Grajis et Penninis contendit, id quod dicere videtur Ammianus, neque tamen id plane verum esse affirmare ausim, quia locus ille mutilus est, et certe Aventicum longe abest ab iis Alpibus, si sequimur tabulas Geographicas: *Harduinus* autem in notis et emendationibus ad *Plinii* Lib. III. Num. 31. putat errare valde *Hermolaum* et *Guillimannum*, qui putant Avanticos *Plinii* esse Helvetiæ populos, *ceux d'Avenche*, et in notis brevibus Avantiacum pagum, hodie *Avançon* dici inter Vapincum et Ebrodunum * et Bodionticos habuisse *Diniam* oppidum non ignobile, hodie *Digne*, quæ fuerunt in Vocontis, et certe hæc digna sunt quæ examinentur,

E 2 cum

* Longo certe intervallo distant AVANTICI, de quibus *Plin. Hist. Lib. III. cap. 4. p. m. 148.* & AVENTICENSES, & male faciunt, qui confundunt; Male etiam se haberet lectio *Plinii*, si agri Aventicensis incolæ Avanticos vocasset, quia vetus Inscriptio, quæ hodie adhuc in loco Aventico cõtermino videtur, & quam describit *Cl. WILDIUS Apolog. p. 233;* incolas illorum locorum diserte vocat AVENTICENSES. Ex testimonio vero *Plinii* l. c. videmus, quod Avantici fuerint gentes Galliæ Narbonensis, quia Avantici atque Bodiontici conjunguntur, & quorum oppidum fuerit *Dinia*, quæ urbs pertinebat ad provinciam Alpium maritimarum: hæcenus ergo recte *HARDUINUS*; sed in eo insigniter fallitur, dum putat, in not. & emend. ad *Plin. Lib. III. num. 31. p. m. 184.* quod Aventicum fuerit oppidum Avanticorum. Ita vir doctus ex nominum affinitate sibi imponi passus fuit, aliter haud dubie iudicasset, si Aventici situm ex *Tacito* & *Anton. Itinerario* colligere voluisset, quorum uterque Aventicum Helvetiis tribuit. I. G. A.

cum non sit verisimile Galbam Aventicum Helvetiorum adjecisse Vocontis, vel Nemaufensibus, et recte Avantici illi et Bodiontici appellantur, Inalpini enim populi, de quibus Plinius, ita dicti, quia in Alpibus Cottis habitabant, quæ explicatio docti Jesuitæ si vera est, certe hic locus Plinii extra litem esse debet, nec quicquam facit ad Aventicum Taciti. Consulendus tibi insuper est *Chorierus Lib. I. Histor. Delphinatus* p. 12. et *Lib. IV. p. 197.* quem in notis suis ad Plinii loc. cit. laudat Harduinus, sed quem non habeo in forulis meæ Bibliothecæ. Atque nunc quidem hoc Catone contentus esto; possem ceteroquin tecum confabulari de variis Græcis Inscriptionibus, quæ ad me missæ sunt ineditæ, de variis libris novissime editis et de curis meis, sed monebo tantum, Cornelium de *Bruyn* celebrem illum peregrinatorem edidisse alterum tomum itinerum suorum, et *Perizonium* nobis dedisse origines Babylonicas et Ægyptiacas, in quibus vetus illud tempus multum illustratur. Vale Vir Clarissime et me ama. Scripsi Daventriæ VII. Iduum Aug. 1711.

EPISTOLA IV.

Amplissimo et Spectatissimo Viro

GISBERTO CUPERO

S. P. D.

MARQUARDUS WILDIUS.

FAlleris, omni liberali doctrina politissime Vir, si putas me nondum vidisse scriptum Anonymi antagonistæ me: eo tempore, quo in lucem prodiit opusculum meum pro Aventico Helvetiorum; mentionem etiam feci in præfatione Apologiæ meæ, ut facile videbis ab initio præfaminis, declaravi etiam quis sit Adversarius noster, homo nimirum ordini Jesuitarum adscriptus, nomine *Du Naud*. Prodiert historia illa Antrica, quam vocat *la Decouverte de la Ville d'Antre*, anno 1709: hinc statim anno insequente opposui his commentis Apologiam meam. Quænam nunc sit opinio mea de loco *Plinii Lib. III. cap. 4.* videbis in exercitatione mea pag. 88. et sequentibus, ubi Harduinum et Chorierium amplector, Guillimanum vero et Tschudium, utrumque Helvetium, rejicio. Stat ergo firmus *Plinius*, sed auctoritate sua non privandus est *Tacitus*, cujus testimonium est apertum, nam alii fuere *Avantici*, alii *Aventicenses*, et sufficiet nobis *Plinium* de illis in Gallia sitis, *Tacitum* de Helvetiis scripsisse: Illud hodiernum adhuc ex prisco nomine corrupte

vocatur *Avançon*; urbs in Helvetia sita *Avenche* dicitur: Remanent autem in nostro Aventico, non cadavera tantum antiqui splendoris, sed etiam plurimæ insignes Inscriptiones, quæ certam fidem faciunt Aventicum quondam in eo loco sitam fuisse, remanet nomen Aventici inde a tempore Romanorum ad nostram ætatem transmissum, sedes quondam Episcopi Aventicensis, qui autem postea habitationem suam Lausannam transportavit. In illa autem urbe, quam Jesuita Du Naud Aventicum fingit, nihil pristini nitoris, monumenta nulla, quæ fidem facere possent Aventicum ibi fuisse sitam, rudera pauca, qualia passim et in Helvetia et alibi inveniuntur, ubi olim modicæ magnitudinis urbs fuerat extructa. Dicendum ergo, quod Plinius de populo, non de urbe loquatur, Tacitus de loco peculiari vel urbe, quæ sine omni controversia est Aventicum nostrum. Inter Ebroduntios, de quibus Plinius, adhuc hodie eminent civitas *Embrun*, caput provinciæ Delphinatus, et hodie ni fallor sedes Archiepiscopalis, et hæc sunt in Alpibus Cotiis, hinc merito Plinius Bodiuntios, Vocontios, Ebroduntios et Avanticos Inalpinos vocat; ast quod nunc Jesuita Du Naud hos posteriores Sequanis annumerat, hoc appello somniare, vel delirare. Plurimum ergo apud me valet tua auctoritas aut docta explicatio, quam mihi de loco Plinii suppeditas, adeoque valde lætor tibi probari hanc meam sententiam, quæ eadem est cum tua. Valde desideravi hætenus Chorierum, sed frustra eum in tabernis librariis requisivi. De Antagonista meo mihi non multa cognita sunt, sed fama fert eum

eum antiquitatum esse studiosissimum. Elucet in ejus opere ingenium promptum, versatile, acutum, diligentia et studium, quæ etiam in inimico sunt laudanda, hac autem in re se dignum ordinis sui filium declaravit, dum tanta arte rem falsissimam, nullo testimonio, nulla veritatis specie nixam, tam prolixo argumentorum apparatu ad aliquam saltem verisimilitudinis formam producere potuerit. Novi tamen quod ipse sit convictus, se rem ineptam, falsam et ab omni veritate remotam defendisse, volebat autem tentare, quæ esset sui ingenii vis, aut hominum credulitas, qua se paterentur etiam ad absurdissima deducere, atque ille in liberiores haud dubie cachinnos solveretur, si videret tales esse, qui fabulis his novis aurem præbere vellent. Facile simplicibus Jesuitæ in rebus religionem spectantibus aniles fabulas obtrudunt, manes et spectra fingunt pro lubitu, simplicesque terrent et circumducunt, sed seculum nostrum nondum ad eam dementiam et obscuritatem delapsus est, ut cæca fide credere velit integram Urbem per montes et valles ex Helvetia translata et in Burgundiæ finibus tuto ex aëre in terram demissam esse, ut ædicula illa Loretana, quam Angeli humeris diu bajulata tandem in illis oris maritimis deposuerunt. Novi quod Dunaudius ipse Aventicum nostrum visitaverit, hinc certus est se mendacium defendere. Quid nunc facturus sit, ignoro: ad-versarium, me equidem doctiorem non timeo, quia mihi veritas et luculenta antiquitatis testimonia rem meam certam reddunt, ille autem pro præsidio nihil habet quam chimæras et figmenta

mera; Prolixe iam ante me fortissimis argumentis
 * *Cellarius* probavit *Geograph. antiq.* Tom. II. Lib. 2.
 cap. 3. p. m. 277. idem illud Aventicum quod
 defendo convenire prisco Aventico, cujus men-
 tionem faciunt prisci Scriptores et præsertim Ta-
 citus. Et ad quid nobis tandem conducent in-
 numera illa monumenta, Inscriptiones, Aventici
 et Deæ Aventiæ mentionem facientes, quæ ma-
 gno numero hodiernum adhuc conspiciuntur, ad
 quid Amphitheatrum quod adhuc videtur, Pavi-
 menta tessellata plurima, nominis perpetua me-
 moria, si Burgundi Aventicum habuere. Sed
 nolo te diutius morari. Vale Vir Amplissime,
 et vive diu Patriæ et Reipublicæ Literariæ. Da-
 bam Bernæ prid. Kal. Septembr. MDCCXI.

* Idem quoque statuit Clariss. CLUVERIUS in
German. Antiq. p. 347. & anonymus Auctor in Libello,
 qui inscribitur: *Dissertations historiques sur divers Su-
 jets d'Antiquité, & autres matières, qui la concernent.*
 A Paris 1706, in quo frivola Jesuitæ DUNAUD com-
 menta dedita opera confutantur.

EPISTOLA V.

Præstantissimo atque Consultissimo Viro

MARQUARDO WILDIO

S. D.

GISBERTUS CUPERUS.

Agnosco lubens errorem meum, et te etiam refutasse librum, cui est titulus *la Decouverte entiere de la Ville d'Antre en Franche Comté*: nescio qui factum sit, ut non animadvertim, peto quapropter veniam festinationi et inconsiderantiæ, quæ inde orta fuit, quod titulus ille indicabat antea eundem virum doctum alium libellum conscripsisse, et hoc refutare binos, de quibus proxima epistola egi Adversarios.

Ea quæ insuper mecum communicas, mihi valde placent, et stant recto talo, lætorque tibi non improbari ea, quæ in medium attuleram ad argumentum illud illustrandum, quod imposterum tibi totum relinquo, ea tamen lege ut mihi permittas dicere sententiam meam de uno aut altero loco et de Inscriptionibus, de quibus egit tuus adversarius.

Ultima regula Inscriptionis quæ legitur p. 32. recte a te exponitur, et quæ Jesuita commentatur flocci plane sunt facienda: sed et iis putat designari nepotem, *le Petit - Fils de Q. Metellus*

Macedonicus, cujus laudes celebrat Vellejus: *vix ullius gentis, ætatis, ordinis, hominem inveneris, cujus felicitatem fortunæ Metelli compares*, dein putat eum nepotem cum militibus ex Ægypto venientibus templum Marti, et (ita enim credit in marmore scriptum fuisse) Augusto erexisse, et tandem eundem eam rexisse provinciam.

Et primo quidem puto, non satis commode hæc divisa esse tempora, nam Q. Cæcilius Metellus Macedonicus triumphavit de Macedonibus anno DCVII et C. Julius Cæsar, Octavianus Augustus appellatus est an. DCCXXVII, nec puto illo tempore nepotem ullum Metelli in vivis fuisse, et ante illum annum nemo Deorum Augustus cognominari potuit, vel, si Mars et Augustus distinguendi sunt, huic haberi nequit ullus honor divinus. Quin et non justo tempore Nepotis Metelli Niliacos milites fuisse cognitos, cum regnum illud pareret adhuc regibus, nec in provinciæ formam erat redactum, quod factum, primum victis M. Antonio et Cleopatra. Neque etiam, quod palmarium mihi esse videtur, ullum locum habere potest aliquis ex gente Cæcilia: Metellus cognomen est, et tam aliis quam Cæciliis convenit, et hoc loco Petronius quidam illud gerit, quæ gens celebris etiam valde fuit. Puto Q. Petronium Metellum, et ejusdem familiæ alium M. Petronium Magnum cum militibus Niliacis Marti Augusto statuam dedicasse, et non tam splendidum templum extruxisse, prout ex rudibus colligere vult Jesuita, nec unum ex iis viris facerem Rhetorem illius provinciæ, mihi sunt Tribuni et Præfecti militum Niliacorum, quos non
credo

credo ab ullo alio memorari. Et certe milites, qui in aliis regionibus excubabant, *Exercitus* nomine veniunt, et in nummis nec non in aliis Inscriptionibus, Tacito aliisque auctoribus obvii sunt *Exercitus Mæsiacus, Illyricus, Dacicus, Syriacus, Noricus, Hispanicus*, qui ideo non sunt appellati, ut commentatur alicubi Harduinus, quia ex illis populis constabant, sed quia Romani et Socii illorum in iis regionibus militabant, uti legitur in Inscript. 6. p. CCCCLVII. apud Gruter. An igitur Niliaci milites erunt, qui in navibus speculatoriis divisi, per Nilum navigabant, et excubias agebant, quales Rheno et Rhodano impositos fuisse constat. Sed et dubito aliquo modo, an hæc Inscriptio ita se habeat, cum legatur longe aliter apud *Reinesium* Class. I. 83. quæ quamvis Jesuita refutet, et malæ notæ putet, ego tamen vehementer desidero eam inspicere et legi ab homine fido et antiquitatum perito, quod si id effectum dare posses, plurimum certe tibi deberem. *Templa autem condita* adversario tuo Dunaud mirifice placent, parte 2. p. 8. ex hac Inscriptioe MERCURIO SACRUM LUCIUS TUTELLUS ET SUI V. L. L. M. id est *voverunt libentes, lubentes, merito*. Concludit templum Deo illi a Lucio fuisse ædificatum, cum illud SUI satis testetur, hoc nil nisi votum fuisse, et hinc putat pag. 182. Tullium quendam extruxisse itidem Castori templum, quia in saxo scriptum est, CASTORI SACRUM TULLIUS EX VOTO; cum potius et multo verisimilius fuerit statuam, vel aliud aliquod monumentum Castori dedicatum et positum.

Pag. 113. de la Decouverte , alium adhuc video errorem a Dunaudio admissum ; ibi asserit Constantinum esse Anglum vel Britannum , ex matre Helena : sed hic error vetustus omni caret fundamento , et hoc assertum plane est fictitium , uti multis docui in notis meis ad *Lactantium de mortibus Persecutorum* , persuasusque sum omnino , me materiam illam exhaustisse.

Pag. 157. Agitur de veteri Inscriptione , quam etiam adfers in Apologia tua , et quæ hæc est , p. 214.

NUMINIB. AUG.
 ET GENIO COL. HEL.
 APPOLLINI SACR.
 Q. POSTUM HYGINUS
 ET POSTUM HERMES LIB.
 MEDICIS ET PROFESSORIB.
 D. S. D.

Putat vir doctus nobis exhiberi *Numina Augusti* , quem tu vir eximie credis esse *Vespasianum* ; Putabam aliquando melius fore , si interpretemur *Numinibus Augustis* , uti titulus ille variis Diis adscribitur , *Veneri Aug. Apollini Augusto* ; sed cum in aliis legatur *Numinibus Augustorum* , facile eam interpretationem admitto , sed tamen vix video , heic de dedicatione templi agi , Liberti enim hic memorantur , qui nescio an suffecerint iis sumptibus , quamquam illud *Medicis et Professoribus* me turbet , quorum in commodum Liberti illi videntur aliquid Diis dedicasse , forte locum , in quo Medici et Professores ejusdem vel etiam aliarum

rum

rum scientiarum publice docere possent: Mihi enim videtur loquendi ratio non permittere, ut Rectores Collegii Medicorum et Professores, qui docebant scientias et artes Liberales Aventici, possint dici, hanc Inscriptionem posuisse una cum templo, id quod inde sequitur, vel locum dedicasse Apollini &c.

Pag. 227. Antagonista tuus Ammianum Marcellinum vertit, verba ejus hæc sunt. *Cela revient à Amm. Marcellin, qui dit, qu'Avanticum tout desert qu'il étoit de son tems, étoit encore une des plus belles Villes des Gaules.* Verbis hisce utitur Ammianus: *Alpes Graia et Penninae exceptis obscurioribus, habent et Avanticum, desertam quidem civitatem, sed non ignobilem quondam, ut ædificia semirutana nunc quoque demonstrant, hæc provinciæ urbesque sunt splendidae Galliarum.* Ubi ego non video eum dicere, suo tempore Avanticum fuisse unam ex maxime pulchris Galliarum urbibus, nam eam facit desertam, eidemque tribuit ædificia semirutana, quæ nequaquam conveniunt urbis alicujus pulchritudini. Sed si Avanticum refert inter urbes splendidas, respexit procul dubio veterem illam conditionem et celebritatem, id quod ipse etiam statuis Vir Celeberrime.

Pag. 203. partis secundæ occurrit itidem vetus Inscriptio, in qua Dea *Tomona* memoratur, quam putat cognominari a loco vel oppido, in quo colebatur *Boruonensi*: Sed an non potius dicendum foret *Boruonem* esse Deum, et *Tomonam*, forte *Pomonam* Deam, quia mihi videtur titulus a loco sumptus sequi post *Deæ* nomen proprium debe-

debere, et an non ING. æque posset exponi *Ingenius* ac in Galliis?

Sed profecto diu nimis te detineo, et quamquam de aliis rebus agere tecum possem, malo tamen verbosæ huic epistolæ finem imponere; quam te diutius a gravioribus studiis detinere, hoc unum adhuc addo, quod observo in Scripti adversarii tui Parte II. p. 18. laudari ex vita sancti Oijan, locum quem puto male versum esse; *ob celebritatem, clausuramque ferrei ostii indidit nomen*. Primus ille adversarius Jesuita sibi fingit propugnaculum, et hic istud damnat, judicat tamen, *que l'Auteur de cette Vie dit seulement, qu'il avoit une belle enceinte de muraille, qu'on appella pour cela Porte de Fer*. Ego e diverso murum non agnosco, sed credo portam, vel januam templi ex ferro factam fuisse, et inde etiam hoc nomen inditum esse. *Clausura ferrei ostii*, est ostium ex ferro, quod idem est ac vos dicitis *Le Ferne Thire* / fateor tamen me eo sensu hanc vocem nondum observasse, et *Clausuram* mediæ ævi auctoribus significare angustos aditus montium, Claustra veteribus dicta, nec non septum in quo animalia custodiuntur &c. uti videre est apud Vossium de vitis sermonis et Du Cangium.

Hoc adhuc addo, mihi omnia probare a Vespasiano Coloniam Aventicum esse deductam, patet hoc ex pulcherrima Inscriptione, quam habes in Apologia tua pro Aventico pag. 216. extrema ejus verba ita se habent. COLONIA. PIA. FLAVIA. CONSTANS. EMERITA. AVENTICUM HELVETIORUM FOEDERATA.

TA. Non Romanorum, ut recte evincis, sed qui fit, ut eadem JULIA appelletur, in nummo Domitiani, apud *Hadr. Valesium* p. 55. *Not. Galliaë.* COLONIA JULIA AVANTICORUM, at contra, in alio Vespasiani CIVITAS AVANTICA. Cum ego nummos ipsos non viderim, judicare etiam non possum de iis, an nempe, ut sic loquar atri, an albi sint. Adversarius tuus parte II. pag. 55. illum Vespasiani defendit, et altero ut genuino utitur Valesius, tu quoque hanc difficultatem examina et tolle, an Julia, Titi filia, Domitiani uxor, hic locum habere possit? An forsan alteram Coloniam illuc deduxit Vespasianus, primam vero Julius vel Augustus. Plura jam non addo. Vale etiam atque etiam Vir Clarissime. Dabam Daventriæ X Kalend. Decembr. MDCCXI.

